

Marcin Piotrowski

Łódź-i Tudományegyetem, Lengyelország

A disco-polo története Lengyelországban

A 20. század 90-es éveiben Lengyelországban disco-polo néven egy új műfaj jelent meg, amely ötvözte a disco, pontosabban az italo-disco, a szórakoztató zene és a dance stílus elemeit.

A disco-polo nem halt meg

A „Borsótrikó”, „Bolond vagy”, „Bara bara” meghódította egész Lengyelországot az 1990-es évek első felében. Disco-polót játszottak a városi ünnepségeken, lakodalmakban, koncerteken, s ez egész Lengyelországban mozgalommá változott. Bölcsőjének a Podlasie régiót tartották. Itt születtek azok a kivételes tehetségek, akik egyszerű (ugyanakkor közönséges) szavakkal, egy kissé bonyolult zenével izgalomba hozták egész Lengyelországot. S bár a lemezeket milliós példányszámban adták el, a disco-polót másodrendű zenének tekintették, s a média és a komoly lemezházak nem vettek tudomást róla. Az 1990-es évek végén a toplistákon a disco-polo a hip-hop, a dance, a techno mögött maradt. Később azonban nyilvánvaló lett, hogy az e zenei műfaj halálával kapcsolatos híresztelések túlzóak voltak.

Ha a média által el nem kényeztetett művész váratlanul többször interjút ad a napilapban, egyenes adásban szólal meg a rádióadókon, tévés beszélgetésekben lép fel, akkor a disco-polo újraéledéséről beszélhetünk – állapította meg Marcin Miller, a Boys együttes szószólója. Ez a csoport 1991-ben Grajewo mellett, Prostkiban jött létre, végigjárta a falusi csoport tipikus útját, kazettáinak növekvő példányszámát illetően, az ostrudai és az opolei fesztiválok díjairól. Megállás nélkül koncerteztek, évről évre, két éven keresztül, lemezbemutatókat tartottak, több milliós példányban adták el lemezeiket, koncertjeiken minden alkalommal 20–50 ezer hallgató vett részt. A lengyel zene több híressége szeretne hasonló eredményeket felmutatni – állítja Miller. Tizenhét éves koruktól koncerteznek, turnéjuk néha megállás nélkül két héten keresztül húzódik. Előfordul, hogy ugyanazon a napon három különböző helyen mutatkoznak be.

A disco-polót a más zenei műfajok ismerői hevesen bírálták, a primitív zenét, a szövegek naivitását, az előadás alacsony színvonalát, az eredetiség hiányát vetették szemére (az 1960–1970-es évek lengyel és idegen zenéjéből kölcsönzött motívumok és sémák ismétlése). A kritikának viszont nem si-

került befolyásolnia e zene népszerűségét. Jelen pillanatban a disco-polo professzionalizálódásának lehetünk tanúi. A zene és a szöveg színvonala javulni látszik, az előadók kerülni igyekeznek a playbacket. Ezzel egyidőben a korábbi generációk ismert énekesei is részt vesznek a disco-polo megalakításában, ami számukra a színpadra való visszatérés lehetőségét nyújtja. Az 1980-as évek végén bekövetkező politikai és gazdasági változások után a piacon megjelentek a borzongató szerelmi történeteket és szenzációkat tartalmazó zsebkönyvek, a színes képeslapok és a „kellemes és könnyű” zene. A populárisnak vagy akár tömegkultúrának is nevezhető kultúra egyeseknek örömet, másoknak keserűséget hozott, vitákat kavart. Meglepő az, hogy a kritika csupán az eredeti disco-polót vette célba, az importált tévésorozatok, a mindenütt jelenlévő reklámokat és óriásképeket viszont megtúrte.

A játékos gyökerek

A disco-polo énekek járdazenének nevezett elődei a 20. század első feléből származnak. Városokon nagy népszerűségnek örvendtek a járda-, udvari- és flaszterzenének nevezett énekek. A háború előtti urbánus ének különböző gyökerekből eredt. Nagy része költők és utcai énekesek eredeti alkotása volt. Mások népszerű repertoárokból, kabarékból, komikus vígoperákból és kiskínházak műsorából származtak. A patefon, a rádió és a film elterjedésével ezek az énekek köztulajdonba kerültek. Udvari és utcai együttesek háború előtti sztárok énekeit adták elő, és senki sem elékezett arra, hogy szerzőjük vagy eredeti előadójuk a maga korában népszerű személy volt. Az énekszövegeket nagy számban kiadott füzetekben nyomtatták ki, s ennek köszönhetően ezek ma is hozzáférhetőek.

A háború előtti énekesek a városi és külvárosi mindennapi életről szóltak, hétköznapi emberekről, akárcsak a gazdasági válságról. A legfontosabbak nyilván, akárcsak ma, az érzélgős és frivol szerelmi dalok voltak.

A PRL-ének (Lengyel Népköztársaság)

A második világháborút követően, a politikai rendszer megváltozásával együtt változott meg a népdal helyzete is. A füzeteket árusító kereskedők eltűntek a vásárokról és a rendezvényekről. Egy kormányrendeletet követően bezártak a kiskiadók, az udvari csoportok előadásai megrikkultak. A zenefelvételt állami

társaságok monopolizálták, nagyközönségre csupán azok számíthattak, akik elnyerték a funkcionáriusok rokonszenvét. Negyven éven keresztül egyetlen hivatalos kulturális modell volt forgalomban, a polgárok privát ízlésének ellenőrzése lehetetlen volt. A háborút követően énekelt számok között sok korábbi időből származott. A családi ünnepeken, találkozók, tábornizetknél új alkotások születtek. Ezek gyakran tartalmaztak korábbi motívumokat vagy már rögzített repertoárok motívumait. Az előadott számok aktuális tévérepertoárokól és fiatalok csoportjainak repertoárjából is származhattak. Sokan erre a célra szánt füzetbe jegyezték az általuk megkedvelt énekek szövegét. Ezek a füzetek a disco-polo csoportok számára ihletforrást jelentettek. A varsói színpad a Lengyel Televízió közreműködésével 1992. február 29-én a Varsói Kultúrpalota Kongresszus termében szervezte meg a népi utcazene első gáláját.

Vidéken a rurális kultúrában a nagy változásokra a világháborút követően került sor. A népzene a nemzeti kultúra szintjére emelkedett és az állam kezdett gondot viselni rá. Létrejöttek a nagy tánc- és zeneegyüttesek. Ezek az egész ország „rurális” repertoárját kezdték népszerűsíteni. Mellettük regionális csoportok is működtek. Az előadások a széles tömeghez szóltak, amelynek semmi egyéb kapcsolata nem volt a hagyományos kultúrával. Ezzel párhuzamosan vidéken autentikus énekesek és együttesek működtek, akiket népzene-fesztiválokon szerepeltettek. Az általuk bemutatott zene mégsem elégítette ki a vidéki lakosok ízlését.

A rádióban, tévében közvetített, a kazettákon, lemezen terjedő zene egyre nagyobb népszerűsége tett szert. A lakodalmakon és egyéb ünnepeken amatőr énekes csoportok léptek fel, népdalok modern változatát adták elő. Lengyelország-szerte a hasonló együttesek sokasága létezett. A lokális zenei repertoárok a különböző vidékek ízlését, valamint az együttesek technikai felszereltségét és lehetőségeit tükrözték vissza.

Az amatőr, valamint a regionális szinten népszerűvé vált csoportok nem tudták meghódítani az egész országot. Ez a zenei műfaj korlátozta felemelkedésüket és a nemzeti fesztiválokon és versenyeken való részvételüket. Az országos lemezházakba való betörés számukra lehetetlen volt. Az egyedüli esély az 1970-es években összeállított repertoár átvétele volt. Ezt országos kiadók állították össze és a különböző egyesületek és kiadóműhelyek is elfogadták. Falvakon és városokon kis műhelyekben rögzítették a hivatalosan elfogadott, helyi folklorcsoportok és amatőrök által előadott zenét. Lengyelországban a lengyel, az idegen, az idegen zene lengyel változata, valamint az emigráns lengyel csoportok zenéje került felvételre.

Disco Polonia

Azok a népdalok és népies dalok, amelyek a második világháborút követően nem jutottak hazai népszerűséghez, a lengyel emigránsok körében különleges értékkel rendelkeztek. A lengyeliséget képviselték. Az emigráns csoportok repertoárjában sok folklór eredetű ének szerepelt, frivol, sőt akár rebellis tartalommal. A háború előtti korszakból eredő zenéből szerelmi, hazafias és nosztalgikus tartalmú számok kerültek felújításra. A nyugaton előrehaladottabb fonografikus lehetőségek az amatőr csoportok számára lehetővé tették énekeik terjesztését. Az emigráns együttesek felvételei Lengyelországban is terjedni kezdtek, természetesen a hivatalos utakat megkerülve.

A Węgrowo melletti Stara Wieś településen működik a Milano lemezház. Kívülről az épületek egy óriási csúrhöz hasonlítanak, belülről semmiben sem különböztek a falusi diszkóktól. Szombaton és vasárnap ezrek szórakoztak itt a disco-polo zenére.

Már a hetvenes években a repertóriumokban szerepeltek a chicagói Mały Władzio által előadott számok. Az 1980-as években az óceánon túlról érkeztek zenezámok. Az Egyesült Államokban előállított kazettákon szereplő Polskie Orły (Aigles Blancs), Bialo-Czerwoni (Blanc-Rouge) és Bobby Vinton a lengyel feketepiacon is hozzáférhetővé vált. A chicagói énekesek egyszerű, szórakoztató és szentimentális zenét játszottak a lakodalmak számára, a bárokban, és ez tökéletesen kiszolgálta a táncot. Közülük sokan a népiérett számontartott standardokat követték (például Panno Walenciu, Cyganeczka, Krakowianka).

A legnépszerűbbnek bizonyultak a Polskie Orły (mint például: Négyszer-kétszer) lázadó énekei és az ugyanezen együttes által játszott, ismeretlen eredetű, régi, nosztalgikus énekek, mint amilyen a Biały miś (Kis fehér maci), Taka mała (Annyira kicsi). Ezek közül egyesek a mély feledésből, például a két háború közötti időből éledtek fel, az emigránsok kazettáinak köszönhetően, és kerültek be a lengyelek repertoárjába. A Polskie Orły együttes zenéje modellt kínált a lakodalmak és az ünnepélyek zenekísérete számára. Ezeknek az énekeknek köszönhetően indult útjára a disco-polo.

Sok amatőr együttes dolgozta fel a népdalokat és alkotta meg ezek diszkó-változatát. Ezek egyike volt a Fanatic nevű csoport, amely Żyrardów környékén játszott. A házilag készült kazettájuk ismertté vált, a régióban nagy népszerűségre tett szert. Żyrardów lemezboltjának tulajdonosa, Sławomir Skreta, növekvő népszerűségük által lenyűgözve, együttműködést ajánlott fel az együttes énekesének. A felvételek kedvéért így született meg a Blue Star csoport, amely kazettáin lengyel népzeneét adott elő.

A Blue Star együttesbe bekerült énekesek különböző származásúak voltak. Működésük első éveiben a Fanatic-hoz hasonló csoportok zenéltek az ünnepeken és a lakodalmakon (Atlantis, Akcent, Milano, Ex Problem, Chanel). Közülük egyesek külföldi, emigránsok által látogatott bárókban és vendéglőkben is felléptek. Más, amatőr együttesek népszerűségüket a Skreta úr társaságával való együttműködésnek köszönhették, korábban ugyanis heterogén műfajokat játszottak. A lengyel népzene előadását ez az együttműködés biztosította számukra.

A Gala zenéje

A Blue Star járdazenéjének az ünnepeken és lakodalmakon való népszerűsége ellenére, a lengyel sajtó három éven keresztül (1989–1992 között) nem volt hajlandó tudomást venni róla. A tévé és az újságok nem tettek róla említést. A rádió visszautasította közvetítését. Elsősorban a művészek mutatnak iránta érdeklődést. 1991 nyarán Marlena Drozdowska énekes és Marek Kondrat színész járdazenét tartalmazó kazettát dobtak piacra. Címadó száma a „FA-szappan” volt, szövegét Andrzej Korzyński alkotta meg, s hamarosan slágerre vált. A lengyel diszkók amatőr énekesei nem éreztek rá az előadás gúnyos jellegére és majdnem himnuszukká avatták.

Miközben nyilvánvalóvá vált, hogy az egyszerű és kellemes zene Lengyelország nagyrészének ízlését áthatotta, a show-business képviselői felfigyeltek rá. Amint említettük, a varsói színpad a Lengyel Televízióval együttműködve 1992. február 29-én Varsóban a Művelődési és Tudományos Palota kongresszusi termében megszervezte a Nép- és Járdazene Gáláját. A rendezvény akár a sajátos ízlés kigúnyolásaként is értelmezhető volt, annál is inkább, mert a színrevitelről egy ismert rendező gondoskodott. A kongresszus termének díszlete a giccs és a majális tipikus elemeit tartalmazta, az előadók öltözete vulgáris környezetet idézett, a műsorvezetők gyakran a helyzethez illő tréfákat adtak elő.

Úgy tűnt, hogy a gála mindenkit arra ösztönzött, hogy ezt a zenei műfajt nem lehet komolyan venni, hatása azonban minden várakozást felülmúlt. A közönség elbűvölten és kiválóan szórakozva követte a műsort. Az előadásról készült felvételeket kazetta formájában árusították, ami ennek a zenének szintén publicitást jelentett. Három további koncertre (Gdansk, Opole, Poznan) a jegyek azonnal elkelték. A Blue Star menedzsere méltatlankodott a koncertek kigúnyolása miatt, s az előadók is a szerény bevételre panaszkodtak. 1993 őszén maga Sławomir Skreta vette kézbe a koncertek szervezését. Megváltoztatta a zenei műfaj elnevezését is. A járdazene helyett *disco-polo*

néven kezdte emlegetni. A kistermelésből a disco-polo nagyüzemmé nőtte ki magát. Ez a zene épült be a faluünnepnek műsorába.

Disco Fête

1992-től kezdődően vidéken megszülettek az első professzionális diszkók. A szervezett ünnepeket megelőzően ezekre tűzoltó kaszárnyákban és átmeneti jelleggel üres csűrökben került sor. A fellépő csoportok sem megfelelő felszereléssel, sem elégséges világítással nem rendelkeztek. Az alkoholfogyasztás ellenőrizhetetlen volt, s ezért az ünnepek gyakran botrányba fulladtak. A főváros lelegegásabb termében, a kongresszus teremben szervezett Disco-polo Gála résztvevői „tiszteességes” közönségnek bizonyultak, akik profi előadásban részesültek.

A Blue Star munkatársa, a bialystok-i Jerzy Suszycki, Janów közelében egy felszerelt lokált épített, amely modern világítással és szonorizálással rendelkezett, bárral és ellenőrzött parkolóval volt ellátva. Speciális buszokkal szervezte meg a szállítást, a résztvevőket 50 kilométeres körzetből szállították a helyszínre. A koncerteken csupán a Blue Star csoportok léptek fel.

A diszkók iránti érdeklődés olyan nagynak bizonyult, hogy két éven keresztül Suszycki mintegy húsz diszkóból álló hálózatot épített ki. Minden héten, minden szombaton és vasárnap (a bójtos időszakokat kivéve), 20 és 3 óra között a hatalmas, modern berendezésű épületekben a fiatalok ezrei szórakoztak a disco-polo zenére. Minden diszkóban egyetlen együttes játszott. Az előadók turnéját olyanképpen szervezték meg, hogy egy együttes minél ritkábban forduljon meg ugyanazon a helyen. A diszkókban nyugalom és fegyelem uralkodott. A szervezők arról már nem feleltek, hogy a parkolókon kívül mi történik.

Azokban a régiókban, ahol létrejöttek a disco-polo zenére épülő diszkók (Kelet- és Közép-Lengyelország), az egyszerű ünnepek kezdtek elveszíteni jelentőségüket. Az amatőr együtteseknek nem volt más választásuk, mint az ünnepeken és a lakodalmakban zenélni, vagy pedig a disco-polo lemezkiadónál próbálni szerencsét. Ez ilyenképpen a vidéken játszott populáris zene egységsítőjévé vált és hozzájárult a falusi ünnepek spontán folklórájának eltűnéséhez.

Megváltozott körülmények

Létezésének hét éve alatt a járdazene megváltozott. Javult a hangfelvételek minősége, stílusuk és tartalmuk, s az előadók is megváltoztatták saját

imázsukat. A disco-polo különböző irányzatokra bomlott. Egyes csoportok a techno és a dance stílushoz közeli zenét játszanak, mások játékos stílusban énekelnek. Az amatőrök profikká változtak, azaz az éneklés megélhetést jelent számukra. Megnőtt az együttesek száma. Gyakran nem kedvtelésből zenélnek, hanem pénzszerzés céljából. Ugyanakkor a járdazene elveszítette hitelességét, tömegtermékké alakult át.

Utóvégiül a kazetták száma csökkenni kezdett, a piac telítettségének tulajdoníthatóan. Ennek ellenére azt gondolom, hogy az iránta való érdeklődés még mindig óriási. Szórakoztató jellege mellett népszerűsége két más tulajdonságának köszönhető. A disco-polo zene kedvelőinek sajátos klímát biztosít, amely ugyanakkor globális jellegű. A kedvelői a „mi zenénknek” nevezik, és ebben némi igazuk is van. A közönség jól ismeri a szövegeket (régireperitőről származnak, gyakran hangzanak el), a fiatalok gyakran ismétlik a szeretett dalok narratív sémáit. Az előadók, a szerzők és a közönség közötti távolság minimális. Népszerűségük annak tulajdonítható, hogy „olyanok, mint mi”, a siker útja mindenkinek biztosítva van, függetlenül az együttes zenei stílusától, társadalmi helyzetétől és kapcsolataitól. Ezt a zenét a közönség hozta létre és fogadta el. A disco-polo sikere független a tömegmédiától, ami azt bizonyítja, hogy nem mesterséges, nem volt szükség beharangozására, a valaki általi előírására.

A disco-polo az énekek szövege által teremt sajátos hangulatot, erkölcsi modellt, gondolkodási stílust, viselkedést és ízlést közvetít. Ugyanakkor a regionális és nemzeti identitás szervezésének funkcióját is betölti. Az előadók büszkék arra, hogy csupán lengyelül énekelnek, s a közönség hasonlóképpen büszke arra, hogy ez a zene csupán az övé, „a lengyeleké”. Ennek következtében „lokális patriotizmusok” jönnek létre. E sajátos hangulat ellenére a globalizálódás érzése feltartóztathatatlan, annak ellenére, hogy ez a zene ennek szeretne ellenszegülni. A rajongók élvezettel hallgatják a nemzeti elemeket tartalmazó zenét, amely ugyanakkor globális tendenciákat, divatos ritmusokat és modern mintákat követ. A diszkózene rajongói közömbösek maradnak azzal szemben, hogy a lengyelek a nyugati diszkó reflexióit hozzák létre. A helyi együttesek az idegenekhez hasonlítanak és számaik akár Amerikában is előadhatóak. Igaz, Amerikában az imigráns lengyelek kedvelik. Globalizálódását az is elősegíti, hogy a köztudatban „elitnek” számít. A disco-polo kongresszusi teremben megszervezett gálájának résztvevői a megismételhetetlen kivételetesség érzését megélve, példás és egyedi közönséggé váltak.

Keszeg Vilmos fordítása